

UDC 316.3: 330.146: 37.032

JEL classification: M41; M42; D24.

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.186>

Олена ГАРАЩУК,

доктор економічних наук, професор,
начальник відділу комунікацій та міжнародного співробітництва
Державної служби якості освіти України
вул. Ісаакяна, 18, м. Київ, 01135, Україна,
e-mail: mon7@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5572-5357>

Віра КУЦЕНКО,

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник
відділу природно-техногенної та екологічної безпеки
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»
бульв. Тараса Шевченка, 60, м. Київ, 01032, Україна,
e-mail: kutsenkovira@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/000-0003-3102-0744>

**ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ
(СТРАТЕГІЧНИЙ АСПЕКТ)**

Гаращук О., Куценко В. Траєкторія розвитку освітнього простору (стратегічний аспект). *Вісник економіки*. 2022. Вип. 2. С. 186–196. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.186>

Garashchuk, O., Kutsenko, V. (2022). Traiektoriia rozvytku osvitnoho prostoru (stratichnyi aspekt) [The trajectory of the development of the educational space (strategic aspect)]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 2, 186–196. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.02.186>

Анотація

Вступ. *Активізація процесів європейської інтеграції України зокрема передбачає входження в європейський освітній простір, а це зумовлює необхідність вирішення освітньою системою цілої низки завдань. Серед яких: сприяти розвитку професійних схильностей та інтересів учнів і студентів, надаючи їм необхідний обсяг знань; допомогти учням обрати сферу професійної діяльності, яка відповідає б їхнім здібностям та можливостям і, водночас, оптимально співвідносилась з суспільними та особистісними інтересами, а також підготувати майбутніх фахівців до викликів,*

© Олена Гаращук, Віра Куценко, 2022.

що можуть їх очікувати на сучасному ринку праці. Важливим тут є спрямованість на виховання творчої особистості, що здатна адаптуватись до змін, які відбуваються навколо неї. Всі ці процеси впливають на показники, що характеризують рівень розвитку освіти та стан середовища, в якому вони відбуваються. Як показує практика, зміни є, передусім, варіації зовнішнього середовища, що впливають зокрема і на діяльність закладів освіти.

Мета. Дослідження має за мету методологічне забезпечення посилення ролі освіти в забезпеченні позитивних соціально-економічних зрушень у розвитку країни через покращення підготовки конкурентоздатних фахівців з активним використанням оригінальних, творчих, інноваційних підходів і рішень.

Результати. Визначаються та розкриваються основні завдання, що постають наразі перед освітньою сферою. Охарактеризовано роль освіти в формуванні кадрового потенціалу країни та творчої особистості працівника діючого в умовах ринкової економіки. Висвітлюється сутність і важливість досягнення належних освітніх стандартів та єдності освітнього простору. Наводяться основні складові системи навчального процесу і принципи, дотримання яких сприяє підвищенню якості освітніх послуг. Обґрунтовуються основні складові траєкторії розвитку освіти в умовах глобалізації та європейської інтеграції нашої країни, а також підходи стосовно активного використання передового досвіду в цьому аспекті.

Перспективи. Стратегічний напрямок формування та розвитку траєкторії освітнього простору визначає перспективи подальших досліджень, що мають бути спрямовані на досягнення гармонійної збалансованості всіх аспектів підготовки працівників освітньої сфери. Безпосередньо, це передбачає вирішення завдань щодо забезпечення трансляції між поколіннями соціальних норм і правил та оптимізацію механізму соціально-нормативного контролю, а також реструктуризації інститутів професійної соціалізації і розширення автономії особистості в системі освіти, формування умов для забезпечення рівного доступу населення до освітніх закладів, активізації модернізації освіти та забезпечення постійного підвищення якості соціально-освітнього середовища як передумови інноваційного розвитку України.

Ключові слова: траєкторія, освітня сфера, передовий досвід, соціально-економічний розвиток.

Формули: 0, рис.: 2, табл.: 1, бібл.: 10.

Olena GARASHCHUK,

D. Sc. (Economic), Professor,

Department head of Communications and International Cooperation

State service of education quality of Ukraine,

18 street Isaakyan, Kyiv, 01135, Ukraine,

e-mail: mon7@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5572-5357>

Vira KUTSENKO,

D. Sc. (Economic), Professor,

Honored Scientist of Ukraine,
Chief Researcher of Department
of Natural-Technogenic and Environmental Safety
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of the National Academy of Sciences of Ukraine»
60 boulevard Tarasa Shevchenka, Kyiv, 01032, Ukraine,
e-mail: kutsenkovira@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/000-0003-3102-0744>

TRAJECTORY OF EDUCATIONAL SPACE DEVELOPMENT (STRATEGIC ASPECT)

Abstract

Introduction. *Activation of the processes of European integration of Ukraine, in particular, involves entry into the European educational space, and this necessitates the solution of a number of tasks by the educational system. Among them: promote the development of professional inclinations and interests of pupils and students, providing them with the necessary amount of knowledge; to help students choose a field of professional activity that would correspond to their abilities and opportunities and, at the same time, optimally correlate with social and personal interests, as well as prepare future specialists for the challenges that may await them in the modern labor market. At the same time, it is important to focus on the education of a creative personality that is able to adapt to the changes taking place around it. All these processes affect indicators characterizing the level of education development and the state of the environment in which they occur. As practice shows, changes are primarily variations in the external environment that affect, in particular, the activities of educational institutions.*

Purpose of the research. *The purpose of the study is to methodologically ensure the strengthening of the role of education in ensuring positive socio-economic changes in the development of the country through the improvement of the training of competitive specialists with the active use of original, creative, innovative approaches and solutions.*

Results. *The main tasks currently facing the educational sphere are defined and revealed. The role of education in the formation of the country's personnel potential and the creative personality of an employee operating in a market economy is characterized. The essence and importance of achieving appropriate educational standards and the unity of the educational space are highlighted. The main components of the system of the educational process and principles, the observance of which contributes to the improvement of the quality of educational services, are given. The main component trajectories of education development in the conditions of globalization and European integration of our country are substantiated, as well as approaches to the active use of best practices in this aspect.*

Prospects. *The strategic direction of the formation and development of the trajectory of the educational space determines the prospects for further research, which should be aimed at achieving a harmonious balance of all aspects of training employees in the educational sphere. Directly, this involves solving the tasks of ensuring the transmission of social norms and rules between generations and optimizing the mechanism of social-normative control,*

as well as the restructuring of institutions of professional socialization and the expansion of individual autonomy in the education system, the creation of conditions for ensuring equal access of the population to educational institutions, the activation of modernization education and ensuring constant improvement of the quality of the social and educational environment as a prerequisite for the innovative development of Ukraine.

Keywords: trajectory, educational sphere, best practices, socio-economic development.

Formulas: 0, **fig.:** 2, **tab.:** 1, **bibl.:** 10.

JEL classification: M41; M42; D24.

Постановка проблеми. Активізація процесів європейської інтеграції в Україні обумовлює виникнення перед нашими закладами освіти таких завдань: сприяти розвитку професійних схильностей та інтересів учнів, студентів; надавати останнім комплекс необхідних знань; ознайомлювати майбутніх фахівців з особливостями сучасних професій, потреб ринку праці; навчати тих, хто навчається, самопізнанню своїх здібностей і можливостей, зіставленню своїх «хочу» та «можу» з ринком праці; допомагати учням обрати сферу діяльності, професію, що відповідає їхнім здібностям та можливостям; виховувати творчу особистість, навчати пристосовуватись до змін, які відбуваються навколо неї.

До речі, на думку американського професора Стернберга Р., творчість – це сукупність інтелектуальних здібностей, знань, мотиваційного середовища. А творча особистість характеризується сукупністю творчих якостей індивіда, що забезпечують успіх у професійній діяльності. На її формування, як зазначає Сисоєва С., впливають як загальнонаціональні, так і конкурентно-соціальні закономірності, зумовлені конкретно-історичними умовами суспільного розвитку.

Всі ці процеси впливають на показники, що характеризують рівень розвитку освіти та середовища, в якому вони відбуваються, на підготовку кадрів, які функціонують в умовах постійних змін, а також мають місце на фізичному, соціальному та економічному рівнях. Як показує практика, зміна – це будь-які варіації, перш за все, зовнішнього середовища, які впливають на діяльність закладів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені процеси досліджує низка фахівців, серед яких: Адізес І., Андреев В., Байденко В., Вербицький А., Вілліамс Г., Вілтон С., Гейне Р., Даниленко Л., Донець Л., Леднев В., Мірошніченко Е., Моляко В., Просіна О., Сорокіна Т., Столяренко П., Хуторський А., Цапок В., Шепеленко О., Щедровицький Г. та ін. Проте динамічні соціально-економічні трансформації, що мають одним з важливих наслідків зростання ролі освіти в сучасному суспільстві обумовлюють необхідність проведення подальших досліджень у відповідному напрямку.

Метою дослідження є методологічне забезпечення посилення ролі освіти в забезпеченні позитивних соціально-економічних зрушень у країні через покращення підготовки конкурентоздатних фахівців з активним використанням тут оригінальних, творчих, інноваційних підходів і рішень.

Виклад основного матеріалу. Функціонування закладу освіти в умовах невизначеності, турбулентних змін, у яких нині перебуває Україна, потребує всебічного врахування чинників, які на це впливають. Відомий науковець і письменник Адізес І.

вважає, приміром, що демократія ефективна, проте вона є нерациональною системою. Натомість диктатура є раціональною, але неефективною [1].

За цих умов відбуваються й суттєві зміни в освітній сфері. Освіта в загалом, у тому числі і вища, стала у нашій державі масовою (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка, чисельності осіб, які навчаються у закладах освіти України*

Показник	2000/01	2005/06	2010/11	2015/16	2019/20	2020/21
Кількість осіб на 10 тис. населення у закладах освіти:						
середньої	1383	1151	939	885	988	1013
професійно-технічної	107	106	95	71	59	59
фахової передввищої	-	-	-	-	-	40
вищої	557	578	544	375	343	275

* Зменшення чисельності тих, хто навчається, відбулось перш за все тому, що спостерігається суттєве скорочення чисельності населення відповідного віку.

Джерело: розроблено авторами на основі [2, с. 113].

Лише в 2020 році закладами вищої освіти України було підготовлено 385700 фахівців з вищою освітою, в тому числі: 13002 – магістрів; 13156 – спеціалістів; 186091 – бакалаврів; 56451 – молодших бакалаврів.

Цьому сприяло постійне зростання видатків на розвиток освіти в Україні (рис. 1).

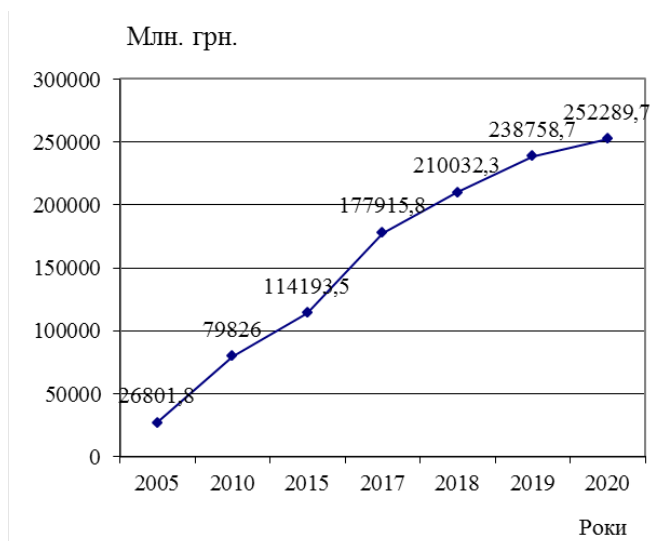

Рис. 1. Динаміка видатків зведеного бюджету України на розвиток освіти, млн. грн.
 Джерело: власна розробка авторів.

Стратегія розвитку освіти в Україні має враховувати чинники, що впливають на цей процес як позитивно, так і негативно. А окрім того, треба мати на увазі, що перехід до ринкових умов потребує працівників компетентних, конкурентоздатних із

широким кругозором, готових до постійного підвищення рівня освіти та до адаптації в нестандартних умовах. Ці працівники повинні мати такі якості: як мобільність у професійному відношенні, з притаманним почуттям відповідальності, а також вони повинні бути морально і матеріально зацікавлені у найкращих результатах власної діяльності.

Останнє, як свідчить практика, залежить від активізації пізнавальної діяльності учнів, студентів, раціонального поєднання індивідуальної та групової форми організації навчально-виховного процесу. Така система сприяє:

- посиленню мотивації в набутті й освоєнні професійних вмінь та навиків;
- збільшенню обсягів і глибини розуміння засвоюваного матеріалу;
- максимальному зосередженню зусиль учнів, студентів у сфері їх навчальних можливостей та інтересів;
- зростанню пізнавальної активності і творчої самостійності учнів, студентів;
- активізації індивідуального розвитку кожного з них (учня, студента), їх комунікативних здібностей, культивованого почуття відповідальності за себе і кожного члена колективу, самокритичності та ін. [3; 4, с. 108-114].

Тут вкрай важливою, особливо в умовах переходу від знаннєвої парадигми до компетентної, є необхідність дотримання освітніх стандартів, якими передбачено, що за всім видам навчальної практики має встановлюватись оцінка. Такий підхід дає змогу успішно вирішувати широке коло проблем, пов'язаних із створенням і збереженням єдиного освітнього простору України.

Водночас, стандарти слугують ядром, соціальною нормою освітнього простору та якості освіти, що, водночас, залежить від якості знань учнів, студентів, а також кваліфікації викладача, його професіоналізму й інформаційно-комунікативної компетентності.

Остання ознака – характеристика сучасного викладача, зокрема закладу вищої освіти, має складний багатоплановий характер, а саме передбачає: високий інтелектуальний рівень розвитку; наявність у викладача здібностей до абстрактного, логічного, алгоритмічного і креативного мислення.

Інформаційно-комунікативна компетентність, як засвідчує світовий досвід, є однією з передумов досягнення високої якості освітніх послуг, а також престижності закладів вищої освіти.

Інформаційно-комунікативна компетентність викладача включає такі компоненти: базовий, що передбачає володіння викладачем основ комп'ютерної грамотності; інструментальний, що передбачає використання викладачами інструментальних програмних засобів типу графічних і тестових редакторів, пошукових систем, програм для створення веб-сторінок, електронних презентацій, уміння та навички створення нових інструментів і освітніх продуктів до навчально-інформаційної діяльності; професійно-орієнтований, який включає застосування спеціальних прикладних засобів.

Інструментальний компонент є вільним володінням комп'ютерними програмами для створення графічних об'єктів. Тут викладач має не просто використовувати програмний продукт, а і знати його переваги та недоліки, вміти вирішувати проблеми з допомогою оптимальних способів. А це значить, що підготовка компетентних педагогів

потребує забезпечення такого: орієнтації освітньої діяльності на вимоги соціального замовлення із урахуванням прогностичних тенденцій; впровадження в освітній процес інноваційних підходів, методів, технологій навчання та виховання; інформатизації освітнього процесу та освітньої діяльності через створення інформаційно-освітнього середовища; спрямованості суб'єктів педагогічного процесу на саморозвиток і самовдосконалення; оптимального відбору інформації, яка позитивно впливає на професійну діяльність фахівця будь-якого рівня та профілю у величезному спектрі інформаційного потоку.

Отже, в підготовці кадрів настає час рефлексії, переусвідомлення наявних тенденцій і суттєвої зміни траєкторії стратегії розвитку освітньої сфери. Інформаційний компонент тут, приміром, важливо наповнити: створенням інформаційної бази даних; формуванням типових пакетів необхідних розрахунків; розробкою графічних побудов.

Як наслідок, «необхідною основою успішної діяльності педагога, як зазначалось вище, є інформаційно-комунікаційна компетентність, що проявляється не стільки в умінні працювати з інформацією, використовуючи нові комп'ютерні технології, скільки у сформульованості мислення нового типу, що характеризується: системністю; структурованістю; комунікативністю; відкритістю тощо. Останньому, безперечно, сприяє дотримання освітніх стандартів, а також змісту освіти» [5; 6].

Зміст освіти – це система знань, умінь та навиків, що мають бути засвоєні учнями, студентами під час навчального процесу; педагогічно адаптований соціальний досвід людської культури; результат процесу прогресивних змін, а також властивості та якості власне особистості.

Практика свідчить, що кожна реформа освітньої сфери передбачає необхідність вдосконалення змісту освіти, який наразі все більше наповнюється гуманізмом і гуманітаризмом, а знання та вміння все активніше стають комунікативними. Зміст освіти як важлива складова навчального процесу, покликана формувати професійно-комунікативну компетенцію (рис. 2).

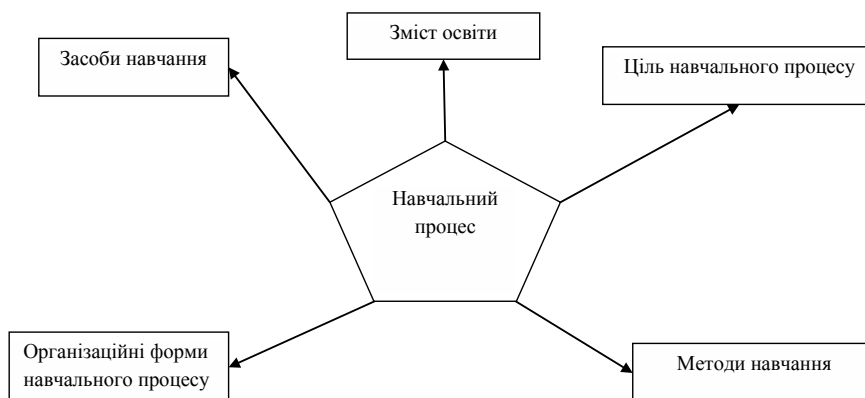

Рис. 2. Основні складові системи навчального процесу
Джерело: розроблено авторами.

Слід зазначити, що і викладач (учитель), і студент (учень) виступають активними творцями – суб'єктами навчального процесу. Однак не варто забувати, що засвоєння навчального матеріалу у кожної людини відбувається по-різному. Тобто процес засвоєння матеріалу у кожній людини відбувається індивідуально. Тому принцип індивідуалізації навчання завжди є не лише доцільним, але і необхідним.

Отже, індивідуалізація навчання – це такий принцип організації навчальної діяльності, коли враховуються індивідуальні особливості студентів, учнів, їх можливості та рівні підготовленості для оволодіння єдиним програмним матеріалом. Тут вибір способів, прийомів, засобів навчання орієнтується на індивідуальні особливості студентів (учнів), їхні можливості і рівень підготовки.

Цей принцип надає і викладачу, і студенту широкі можливості для здійснення навчального процесу; найбільш повного врахування індивідуальних особливостей, мотивацій студентів, змісту навчального матеріалу, засобів навчання.

Індивідуалізація навчання – це одна із важливих складових системи вдосконалення усього освітнього процесу, який зорієнтований також на актуальний рівень розвитку студента (учня), їх потенційні можливості.

Наші дослідження довели, що індивідуалізація навчального процесу відкриває широкі можливості кожній категорії тих, хто навчається, зокрема:

- сильним студентам дає змогу поглиблювати свої знання, задовольняти інтереси та схильності до дослідницької діяльності;
- середнім – засвоювати необхідні знання та вміння не нижче вимог навчальної програми;
- слабким – ліквідувати прогалини в знаннях і підтягуватись до рівня програмних вимог.

Таким чином, індивідуалізація навчання сприяє збагаченню навчального процесу; раціоналізації процесу засвоєння знань; розвитку професійно значимого вміння; вихованню особистості; самостійному і творчому вирішенню професійних завдань тощо.

Крім зазначеного вище принципу (індивідуалізації навчання), у процесі освітньої діяльності широко використовуються й інші принципи, зокрема:

- «професіоналізму, що передбачає наявність професійної підготовки співробітників;
- розвитку менеджменту в області міжнародної освіти, що означає необхідність комплектування персоналу фахівцями, які мають підготовку та досвід в управлінні освітою загалом;
- диференціації, що проявляються в чіткому розмежуванні функцій між основними і додатковими підрозділами, а також розподіл обов'язків між співробітниками введення кваліфікаційних характеристик та посадових зобов'язань;
- інтеграції, що полягає у співробітництві, взаємодії різних підрозділів освітніх закладів;
- комунікативної і міжнаціональної толерантності, спрямованої на дотримання етичних норм тими, хто взаємодіє з іноземними групами населення, окремими громадянами, а також урахування соціокультурних відмінностей між країнами;

– неперервності підготовки та перепідготовки кадрів шляхом становлення системи підвищення кваліфікації всіх зайнятих освітньою діяльністю. Це означає, що стратегія розвитку освіти має бути спрямована на поступову трансформацію ієрархічної структури в більш гнучкі, адаптивні до сучасних соціально-економічних умов; забезпечення відносної управлінської та фінансової самостійності служб середнього рівня; інтеграцію освітніх процесів з метою формування єдиного освітнього простору» [7].

Тут провідне місце відводиться покращенню підготовки кадрів. Цьому сприяє встановлення тісних відносин між освітою, наукою та бізнесом; формування освітньо-інвестиційно-технологічних кластерів, під час реалізації яких, студенту, в переносному значенні, дають не лише вудку, але і навчають як її краще використовувати.

В майбутньому ж формуванню фахівця сприятиме, насамперед, системний підхід, що нагромаджує передовий досвід шляхом: організації теоретичного навчання; проведення практичних занять; створення умов для розвитку особистісного потенціалу учнів, студентів; упровадження ділового спілкування, а також розвиток зазначеної категорії населення; вміння критично мислити; аналізувати отриману інформацію; зважувати альтернативну думку; ухвалювати продумані рішення; вміння спілкуватись з людьми та ін.

Зрозуміло, що розкриті тут підходи можуть успішно реалізовуватись, насамперед, під час практичної діяльності [8; 9; 10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, траєкторія розвитку освітньої сфери України має бути спрямована на досягнення якісних показників. Цьому має сприяти багато чинників, серед яких важливе місце посідають «компетентність» і «компетенція» працівників, зайнятих у наданні освітніх послуг. Вказані категорії можуть реалізовуватись у вигляді ситуації у сфері, насамперед, практичних спрямувань. Адже компетентність передбачає не стільки наявність значного обсягу знань, досвіду, скільки умов для того, щоб їх актуалізувати в потрібний момент, використати в процесі реалізації своїх професійних функцій. Так, компетентність учителя визначається співвідношенням у його реальній праці професійних знань, умінь, з одного боку, й особистісних якостей – з іншого, а також самореалізацією у педагогічній діяльності.

Водночас, зазначене передбачає: досягнення гармонійної збалансованості педагогічного та морального аспектів підготовки майбутніх фахівців; забезпечення їх моральної стійкості до впливу негативних факторів і протиріч зумовленими ринковими відносинами; виховання професійно і соціально зрілого компетентного фахівця тощо.

Стратегія формування траєкторії розвитку освіти обумовлює зміну професійної соціалізації, сукупність правил передачі норм і соціальних правил від покоління до покоління. Особливістю соціалізації є нестандартний характер соціалізації освіти, що проявляється в реструктуризації інститутів професійної соціалізації; деформації ціннісно-нормативного механізму спільної регуляції і становленні нової системи соціального контролю; зміні співвідношення суспільних і особистісних інтересів у бік розширення автономії формуючої особистість і соціокультурний простір для її творчості та ініціативи.

В сфері освіти і в подальшому спостерігатиметься, з одного боку, посилений вплив економіки на розвиток зазначеної вище сфери, з іншого – навпаки – вплив освітнього рівня населення на зростання економічних показників.

Освіта загалом, і вища зокрема, як соціальний інститут сучасного суспільства, вирішуватиме комплекс суспільно значимих завдань, а саме:

- забезпечення неперервності та спадковості освітнього процесу;
- формування умов для забезпечення рівного доступу населення до освітніх закладів;
- постійне підвищення якості освіти, що пов'язане з її модернізацією і реформуванням;
- забезпечення соціально-економічного зростання країни за допомогою трансферу знань та інноваційних технологій;
- активне сприяння стратегії розвитку територій;
- сприяння успішному розв'язанню соціальних проблем;
- формування якісного соціально-освітнього середовища тощо.

Література

1. Адізес І. К. Управління змінами. Для досягнення найліпшого результату в бізнесі й повсякденному житті; пер. з англ. Т. Семигіна. Київ: Форс Україна, 2018. 400 с.
2. Статистичний щорічник України за 2020 рік. Державна служба статистики України. К., 2021. 455 с.
3. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. Том 2, № 2. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3>
4. Удовиченко В. П., Гаращук О. В., Куценко В. І. Соціальна складова сталої інноваційної економіки та технологічного суспільства; за наук. ред. В. І. Куценко. Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2021. 304 с.
5. Байденко В. И. Образовательный стандарт. Опыт системного исследования: моногр. Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 1998. 440 с.
6. Соколов В. М. Основы проектирования образовательных стандартов (методология, теория, практический опыт). М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1996. 86 с.
7. Гаращук О. В., Куценко В. І. Якісна освіта – об'єднуюча сила української держави. Київ: Вид-во Європейського університету, 2020. 303 с.
8. Національна парадигма сталого розвитку України. М. А. Хвесик, О. М. Алимов, І. К. Бистряков та ін.; ред. Б. Є. Патон. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» 2016. 71 с.
9. Куценко В., Кінаш І., Євтушенко Г. Соціальні домінанти як осередок розвитку територіальних громад на інноваційній основі (синергетичний аспект). Економіка природокористування і сталий розвиток. 2021. № 10 (29). С. 87-97.
10. Головня О. М. Державна політика соціального розвитку України в контексті забезпечення стабілізації економіки: (теорія, методологія, перспективи): моногр. Запоріжжя: Гельветика, 2017. 492 с.

References

1. Adizes, I. K. (2018). Upravlinnya zminamy. Dlya dosyahnennya naylipshoho rezul'tatu v biznesi y povsyakdennomu zhytti [Change management. To achieve the best results in business and everyday life]. Kyiv: Fors Ukrayina [in Ukrainian].
2. State Statistics Service of Ukraine (2021). Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2020 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2020]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Kremen', V. H., Luhovyy, V. I. & Saukh, P. Yu (2020). Osvita i nauka – osnova innovatsiynoho lyuds'koho rozvytku [Education and science are the basis of innovative human development]. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*. Vol. 2, # 2. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-3> [in Ukraine].
4. Udovychenko, V. P., Garashchuk, O. V. & Kutsenko, V. I. (2021). Sotsial'na skladova staloyi innovatsiynoyi ekonomiky ta tekhnolohichnoho suspil'stva [The social component of a sustainable innovative economy and technological society]. Chernihiv: Printing and publishing complex "Desna" Public JSC [in Ukraine].
5. Baydenko, V. I. (1998). Obrazovatel'nyy standart. Opyt sistemnogo issledovaniya [Educational standard. Experience in system research: monogr.]. Novgorod: The Yaroslav-the-Wise Novgorod State University [in Russian].
6. Sokolov, V. M. (1996). Osnovy proektirovaniya obrazovatel'nykh standartov (metodologiya, teoriya, prakticheskii opyt) [Basics of designing educational standards (methodology, theory, practical experience)]. M.: Research Center challenges the quality of training [in Russian].
7. Garashchuk, O. V. & Kutsenko, V. I. (2020). Yakisna osvita – ob"yednuyuucha syla ukrayins'koyi derzhavy [Quality education is the unifying force of the Ukrainian state]. Kyiv: Publishing House of the European University [in Ukrainian].
8. Khvesyuk, M. A., Alymov, O. M., Bystryakov, I. K. & others (2016). Natsional'na paradyhma staloho rozvytku Ukrayiny [National paradigm of sustainable development of Ukraine]. Kyiv: Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine» [in Ukrainian].
9. Kutsenko, V., Kinash, I. & Yevtushenko, H. (2021). Sotsial'ni dominanty yak oseredok rozvytku terytorial'nykh hromad na innovatsiyniy osnovi (synerhetychnyy aspekt) [Social dominants as a center for the development of territorial communities on an innovative basis (synergetic aspect)]. *Environmental Economics and Sustainable Development*, 10 (29), 87-97 [in Ukrainian].
10. Holovnya, O. M. (2017). Derzhavna polityka sotsial'noho rozvytku Ukrayiny v konteksti zabezpechennya stabilizatsiyi ekonomiky: (teoriya, metodolohiya, perspektyvy) [State policy of social development of Ukraine in the context of ensuring economic stabilization: (theory, methodology, perspectives): monogr.]. Zaporizhzhia: Helvetica [in Ukrainian].

Статтю отримано 06 квітня 2022 р.

Article received April 6, 2022.